
ENIGE OPMERKINGEN OVER DE TREK VAN
DE DWERGSTERN (STERNA ALBIFRONS)
OVER NEDERLAND

Rob Bijlsma

Inleiding

Voor de regelmatig in Nederland broedende sterns is de dwergstern wel één van de minst bekende. Evenals op de andere broedplaatsen in NW-Europa zijn kolonies met meer dan 25 broedparen ook in ons land schaars (Nadler, 1976; Norman & Saunders, 1969; Rooth, 1974). In de loop van de twintigste eeuw hebben zich enkele opmerkelijke schommelingen voorgedaan in de NW-Europese populatie. Over de oorzaken hiervan is het laatste woord nog niet gezegd (Parslow, 1973; Rooth, 1974). Menselijke verstering lijkt momenteel de meest reële bedreiging. Het totale bestand rond de Noord- en Oostzee wordt geschat op 3.000 broedparen (Nadler, 1976).

Het versnipperd voorkomen in een groot aantal kleine kolonies is er de oorzaak van, dat er weinig ringgegevens ter beschikking staan. Met betrekking tot de migratie en overwinteringsgebieden zijn dan ook meer gegevens gewenst (Cramp, Bourne & Saunders, 1974; Spencer, 1971).

In dit artikel zal het voorkomen van trek van de dwergstern door het binnenland aangestipt worden, onder verwijzing naar de trek langs de Nederlandse kust. De interpretatie van de gegevens lijkt me voor discussie vatbaar. Het konseptartikel is gelezen door Jelle van Dijk en Agnes Jansen. Op grond daarvan zijn wijzigingen aangebracht.

Trek langs de Nederlandse kust

Door de werkzaamheden van de Club van Zeetrekwaarnemers (CVZ) is het mogelijk een beeld te schetsen van de trek van de dwergstern. Hiertoe maak ik gebruik van de tellingen van voorjaar 1975 en 1976 en najaar 1974 en 1975. Gedurende deze periodes is ongeveer eenzelfde aantal uren geteld, waarbij de spreiding van de uren onderling vergelijkbaar mogelijk maakt (Van Dijk, 1975, 1977; Van Dijk & Van Eerden, 1976; Van Eerden & Van Dijk, 1975). Deze gegevens worden samengevat in tabel 1. Het gemiddelde per uur is berekend door deling van het aantal waargenomen dwergsterns door het aantal uren binnen de periode, waarin dwergsterns werden waargenomen.

Tabel 1: Doortrek van de dwergstern langs de Nederlandse kust in voorjaar (V) en najaar (N).

Passage of the Little Tern along the Dutch coast in spring (V) and autumn (N).

	N'74	V'75	N'75	V'76
aantal exemplaren	1167	1495	637	2600
aantal teluren	1096	740	1304	827
gemiddelde/uur	1,06	2,02	0,49	3,14

Het verloop van de trek van de vroege ochtend tot de late avond is vaak grillig. In de late ochtenduren is meermalen maximale trek gekonstateerd, maar evengoed in de vroege ochtenduren en de avonduren. De voorjaarstrek is beduidend sterker dan de passage in het najaar (tabel 1). Op dit verschil is ook door Van Dijk (mond.med., 1977) al geattendeerd.

Trek in het binnenland

In de periode april tot en met september in 1975 en 1976 heb ik op de ZW-Veluwe zowel overdag als 's nachts veldwerk verricht. De verdeling van de uren naar voor- en najaar wordt gegeven

Alle trek is overdag waargenomen. In het voorjaar worden de eerste dwergsterns meestal in de eerste helft van april gezien. Van regelmatige trek is pas in de tweede helft van april sprake. De grootste aantallen worden vrijwel jaarlijks gesignaleerd in de periode 20 april - 15 mei. In deze tijd van het jaar kan de dwergstern zeer gekoncentreerd doorkomen (meer dan 100 ex. per uur). Regelmatige trek in kleine aantallen vindt plaats in de tweede helft van mei en soms nog in de eerste weken van juni. De najaarstrek vindt plaats van eind juli tot eind september. In oktober wordt de soort weinig meer waargenomen. In augustus worden de meeste exemplaren geteld, maar de uurtotalen zijn bijna steeds kleiner dan 50 ex.

in tabel 2. Hierbij dient aangetekend te worden, dat van de overdag-uren alleen dié meegerekend zijn, waarin systematisch trek geteld werd. Het aksent lag hierbij op roofvogels, maar alle andere soorten werden eveneens genoteerd. Hoewel een veelvoud aan uren overdag in het veld werd doorgebracht, werden de dwergsterns uitsluitend in de nacht waargenomen. In totaal werden 31 x dwergsterns gehoord. Opvallend is verder, dat alle waarnemingen vallen in de periode van de herfsttrek. Hoewel in het voorjaar het aantal nachturen, dat werd waargenomen, kleiner was dan in het najaar, lijkt de absentie in de lente me reëel.

Tabel 2: Aantal waarnemingsuren op de ZW-Veluwe in de periode april tot en met september in 1975 en 1976. Zie de tekst.

Number of observation hours on the SW-Veluwe in the period April - September 1975 and 1976.

	april-juni	juli-september	totaal
overdag	620	1185	1805
's nachts	185	390	575

In figuur 1 wordt de verdeling van de waarnemingen over de potentiële trek-tijd weergegeven.

De migratie over de ZW-Veluwe vindt plaats vanaf begin juli en duurt tot begin september. De top valt in de eerste helft van augustus. Deze piek is mogelijk nog sprekender, wanneer we bedenken, dat juist in dat tijdvak weinig uren op de ZW-Veluwe zijn doorgebracht. Dit komt redelijk overeen met wat aan de kust gezien wordt. De nachttrek werd uitsluitend van 21.30 - 01.30 u. opgemerkt. De weersomstandigheden waren in alle gevallen goed met een heldere of gedeeltelijk bewolkte lucht en een zwakke tot matige wind uit wisselende windrichtingen. De genoteerde trekrichtingen waren als volgt verdeeld: 2x west, 19x zuidwest,

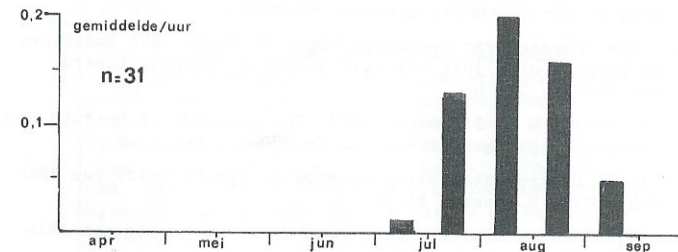
2x zuidzuidwest en 2x zuid. De passerende dwergsterns waren niet bijzonder luidruchtig. Maximaal drie roepen per minuut konden genoteerd worden. Dit kan betekenen, dat dwergsterns onopgemerkt kunnen overvliegen of dat vaker sprake is van een groepsverband. Kwantitatief kan de trek dus sterker zijn dan de 31 waarnemingen doen vermoeden.

Diskussie

De gepresenteerde gegevens zijn te onvolledig om konklusies te kunnen trekken. Twee vragen kunnen gesteld worden: 1) hoe belangrijk is de trek door het binnenland in vergelijking tot de trek langs de kust en in hoeverre is dit afhankelijk van het jaargetijde, en 2) hoe belangrijk is de

Figuur 1: Doortrek van de dwergstern (Sterna albifrons) over de ZW-Veluwe in de periode 1 april - 30 september in 1975 en 1976.

Passage of the Little Tern on the SW-Veluwe in the period 1 April - 30 September 1975 and 1976.

nachttrek ten opzichte van de passage in z'n totaliteit en zijn er verschillen naar plaats en tijd. De beantwoording van deze vragen in kwantitatieve termen zou gewenst zijn.

Vergelijken we de trek langs de Nederlandse kust met die in het binnenland, dan blijkt de najaarstrek langs de kust minder sterk te zijn dan in het voorjaar, terwijl in het binnenland uitsluitend in de nazomer en vroege herfst migratie plaats vindt. Dit zou kunnen inhouden, dat in het najaar een gedeelte van de trek door het binnenland gaat, terwijl dat mogelijk in het voorjaar niet zo is. Het lijkt me echter voorbarig dit met zekerheid te stellen. Immers, staat het aantal teluren en de verdeling daarvan over de dag en het seizoen garant voor een juiste weergave van de kwantiteit van de trek langs de kust en door het binnenland?

Bovendien, treedt langs de kust ook niet nachttrek op? Wat betreft dit laatste punt zijn de meningen verdeeld. Elkins & Williams (1972), Nisbet (1956) en Owen (1958) wijzen alle op het verschijnsel van nachttrek bij sterns. Buurma (1977) nam in 1970 vlak vóór zonsopgang het vertrek van een groepje noordse sterns waar. Dit vertrek paste niet in het gebruikelijke dag-nacht ritme. Op grond van systematische zeetrekellingen op Vlieland heb ik voor noordse sterns en visdieven aannemelijk kunnen maken, dat

Literatuur

- Buurma, L.S. 1977. De noorse stern bij Vlieland na de broedtijd. In Vlieboek 3: 80-101. Gest. uitgave VWG ACJN.
- Bijlsma, R.G. 1975. Passage van zeevogels langs Vlieland. Een onderzoek in de periode eind juli tot half augustus. Ongepubliceerd manuscript, 274 pp.
- Cramp, S. W.R.P. Bourne & D. Saunders. 1974. The seabirds of Britain and Ireland. Taplinger Publishing Co., Inc., New York.
- Dijk, J. van. 1975. De trek over zee gedurende de eerste helft van 1975. Publ. CVZ: 8. Gest., 25 pp.
- Dijk, J. van. 1977. De trek over zee gedurende de eerste helft van 1976. Publ. CVZ: 10. Gest., 31 pp.

's nachts doortrek bestaat (Bijlsma, 1975). Nørrevang (1960) vermeldt echter expliciet, dat overdag de trek plaats vindt en de nacht op het strand wordt doorgebracht. Wat betreft het binnenland kan ik met enige zekerheid stellen, dat dwergsterns uitsluitend in de nacht passeren. Ondanks bijna 2.000 systematische teluren overdag heb ik in die tijd nooit een dwergstern waargenomen.

Summary

In the years 1975 and 1976 migration of Little Tern was observed on the SW-Veluwe in the Netherlands, approximately 75 km. inland. This passage was restricted to the period between the first half of July and the beginning of September (Figure 1) and occurred exclusively at night from 21.30 - 01.30 h. The main direction was SW. As compared with the migration along the Dutch coast (Table 1) it is remarkable that inland passage was restricted to the autumn whereas the spring migration along the coast was nearly two times the autumn migration. As a possibility and with much caution it is suggested that a part of the autumnal passage passes through the inland, which is probably not the case in spring.

- Dijk, J. van & M.R. van Eerden. 1976. Verslag over de periode augustus t/m december 1975. Publ. CVZ: 9. Gest., 29 pp.
- Eerden, M.R. van & J. van Dijk. 1975. Verslag over de periode juli 1974 t/m december 1974. Publ., CVZ:7. Gest., 30 pp.
- Elkins, N. & M.R. Williams. 1972. Aspects of seabird movements off Northeast Scotland. Scot. Birds 7: 66-75.
- Nadler, T. 1976. Die Zwergseeschwalbe. Neue Brehm Bücherei: 495. Wittenberg.
- Nisbet, I.C.T. 1956. Hav- og vadefugletraek vid Blavandshuk Vestjylland, i september og oktober 1955. Dansk.orn.Foren.Tidsskr. 50: 324-335.
- Norman, R.K. & D.R. Saunders. 1969. Status of Little Tern in Great Britain and Ireland in 1967. Brit. Birds 62: 4-13.
- Nørrevang, A. 1960. Nogle iagttagelser over traekkende ternens oppørsel. Dansk.orn.Foren.Tidsskr. 54: 125-127.
- Owen, J. 1958. Autumn migration in Southwest Portugal. Ibis 100: 515-533.
- Parslow, J. 1973. Breeding Birds in Britain and Ireland. A historical survey. Berkhamsted.
- Rooth, J. 1974. Over de stand van enkele voor Nederland karakteristieke vogelsoorten. Vogeljaar 22: 681-688.
- Spencer, R. 1971. Report on Bird-ringing for 1969. Brit. Birds 64: 137-186.

Adres: Hindelaan 5,
Wageningen-Hoog.

Een nieuw vogeltijdschrift in België

Het ligt in het voornemen een nieuw veldornithologisch tijdschrift uit te geven in België. Het blad wil de veldornithologie en het veldornithologisch onderzoek betreffende westpalearticke vogels stimuleren. Gedacht wordt aan de publikatie van bijdragen, korte artikelen, mededelingen, gegevens en beschouwingen omtrent lopende onderzoeken en avifaunistische-, zoögeografische en ecologische problematiek. Ook zal een inhoudsopgave worden opgenomen van de belangrijkste buitenlandse tijdschriften. Verder wordt gedacht aan een koördinerende functie. De abonnementsprijs (vier nummers per jaar) zal rond de 160 B.Fr. liggen. Wie belangstelling heeft kan zich wenden tot: Eric De Leeuw, Colomastraat 30, 2880 Mechelen; Franklin L.L. Tombeur, St. Margrietstraat 19, 9000 Gent; Gratien De Waele, Laven-delstraat 3, 9920 Lovendegem.